

BLEKINGE
ÖSTRA H-D
RÖDEBY S-N

G19

Uppt. Hugo Johansson

LUNDS UNIVERSITETS *Örnsköldsvik*
FOLKMINNESARKIV

REGISTER 25

A.-B. G. Berlings Bokhandel, Ronneby.

245

Register

Trollen i Hiesberget i Ljun - Ola.	1-5.
Slaktaren som köpte en stam istället för en steb.	6
Skatten meder Rodekycken	7
Görsjön	8.
Tänning i skördetiden	8.
My och Medan	9.
Skördetydor "Tittisdagen" (jask)	10.
Gården	12.
Ordetäp	14-16.
Gnöttrium	17.
En drakskatt	18.
Trollen	20.
Portbyting	23.

Folksägen från Blekinge.

I

Jag vill härmed redogöra
om ett stort berg säkruade husberget
vilket säges att hollen under hednutiden
hade sin bostad. Det säkruade hus-
berget är beläget i byn Bromåla
i stugrums församling Blekinge län.
Berg ligger vid en mycket stor
sjö den säkruade havsjön.

Berg såväl som nämnda sjö är
helst och hälet omgiven av obe-
byggd skogsmark. Detta berg sträcker
sig omkring trehundra meter i såväl
längd som bredd. men så beskaffat att
största delen ligger under jordytan
och sägnen berättar följande.

För herrans många år sedan förmis
det i nämnda by en berömd talgiv.
som hette Ola, (far-av mannen Givola).
Han var egentligen barnfödd i Bromåla
och där hade han också under sköta
av sin hustru sin bostad.

Det sadet allmänt att han kunde
flyta sig in var som helst, gå igenom
välka dörrar, som helst kunde väl låsta
och tillkomnade de voro. Så slutligen
slog han till en person, då det var
fråga om hans infångande. Han den
betan vågade icke för-olå visa sig
nere i trakten. Han flydde så inat
skogen och dölde sig, så väl att ingen
människa kunde se hans fanns, och
liksom var han inte på långt borta.
Ej längre han kan flytt än till
det i närheten av framåla kläna
thysberget, där han höll till, och där
han inrett en plats åt sig bägg om
bägg med trollen. Befolkningen i
byn druktade allmänt dessa troll,
men olå var jike rädd av sig. Han
var slug och förslagen och sadet ha
haft en far, som kunnat utbäta både
ett och annat, som ike folk i allmän
het kan därför var också för-olå hans
för troll dom. Med trollen i thysberget
hade han också, som sagt, på ant

annat än god lot. Ty han skattade o
 dem gång efter gång på kreature och
 annat av värde, som de hade, så att
 han, så att säga, lionärde sig på deras be-
 hörtuad. En gång då Juv-Ola var och
 gickade i den närlägnade sjön hände
 det sig nämligen att han fick en troll-
 unge på broken. Ola sökte att dra hon-
 om i land, vilket dock ej lyckades, ty
 trollen var starkare än han och Ola måste
 om en stund följa med detta i sjön
 Men där stannade han inte länge, ty
 han var simkunnig och snart var han åter
 i land. Färdig att skjuta deras borkaps eller
 döda deras höns och gäns. En gång då Juv
 Ola var ute och jagade, träffade han på en
 träda. Juv-Ola sköt ned den med när
 den löt med förvandlades den till en troll-
 unge. Ola blev förskräckt och skundade hem.
 Han var, att annat än god att taga senk
 på. Slutligen hade trollen inte lika
 kreature igen, än en vraythjälmig ko. Så
 en afton hörde Ola huru de samplades
 vid inne i bogen, trollgubben och hans gummor.

Su skjutes han väl ihälmna, sade gumpen
 & det låter han ut bli, för gubben, ty så
 måste han varken vara sjukad eller orakad,
 tvättad eller otvättad. Då hörde detta
 genom en springa i bäggen, varför han
 dagen derpå pekade av bägget vid den ena
 sidan och tvättade den andra, samt laddade
 sin pössa och gick ut i skogen, där han
 utan förskoning sköt ned ihälmna. Frotten
 röjde så djupt däröver att de flyttade från
 berget berget och ha redan dess adding
 visat sig därstädes. Men så gick juvota
 hem till bygden och emta sig och för-
 gjort trollen i flusberget, samt bad om
 nåd och förskoning från sitt straff. Han
 fick detta af Går från den dagen en
 ordentlig och hyggelig människa. —

Men på gnen, förtälja att än i dag
 om nämnda gamla lag att det skall finnas
 en silverbössa och ett guldbord. Många
 äro de som har sökt denna skatt,
 men ännu har ingen lyckas finna
 lybarheterna.

5

Om samma berg besättes
å en gång i bakken skulle besöka skatten
berg medan trollen ännu var där han
gen knöp in men när han kom in ett stycke
tog trollen han om honom där var han
bunden vid dem i många år, men då
kom han ut och kom från dem men
han han hade lärt inte för förmaning
om att han inte skulle säga för någon
vad han hade varit eller vad han hade
bitt fören han låg på sin dödsbädd.
När den stunden kom då kunde han inte
då han tänke då på att han skulle
lata om vad han hade varit den tid
han var borta, han berättade då rätt
öde hos trollen samt vad han hade
gjort, därmed fick man veta att dessa
saker skett i Tinner i Ulsterget.

Lågnen har sköts kränt i föräld
fakemmet, under två tre generationer.

6

Slaktaren som köpte en sten
i stället för en stut.

I Rödaby socken i Blekinge län finns en by
vid namn (Skärvalöda), utmed vägen är
en större sten, som benämnes "Skärvalödstut"
om densammes namn berättas följande.
En bonde från nämnda by var i penning-
knipa och hade svårt att skaffa pengar.
Då fick han en ide. Han lär hin
staden och träffa där en bekant slakter-
färga denne om han vill köpa en stor
luktig stut. Slaktaren frågade hur stor
den kunde var han sade då att
shoren ej päkte till (altså över 14 koppar)
Handeln blev utförd och bonden fick hund-
ra kronor i handpenningar. När sedan
slaktaren kom och skulle hämta den-
samme, pekades på stenen. Det var
den han hade köpt. Han förmodade
ej att hämta den. Ty den står
där än i dag.

Bjeltunge
Östra län
Rödby

1778 Hugo Johansson
Gästholm

(7)

acc. 619:7-10

I Rödby utmed stora lands-
vägen till Bartskrona, står en större ek-
barrack Rödbyek, den anses vara 800
a 1000 år gammal: den är kind i flera
stekar omkring för sin ålder och ståt.
Den är i helig en stycke uppåt konen.
Under snäpphanefejden på år 1700-talet
skulle en del personer blivit hängda
i densamma. Vid Barracken, en bro
över Lån, skall en skall vara nedgrävd
under snäpphanefejden såsom en
fint namn. Rödby står även omtalad
i svenska historien såsom den plats,
där upproret höv dingen under Gustav Tora
tid. Vils dake, blev skjuten med
pilar, Stået som han blev skjuten
på heter i historien Rödby skog, so-
ligtvis har det hänt i dessa delar
av socknen.

Göksjön.

I Rådeby socken ligger en liten sjö vid namn Göksjön. En dag befunno sig några pojkar vid sjön sysselsatta med melning. Plötsligt fingo de se en ställig häst, ej långt ifrån dem. Hästen kom närmare och en av pojkarna föreslog, att de skulle rida på den. Detta voro de andra genast med om. Men knappt hade de kommit upp på hästryggen, frän hästen sprang rakt ut i sjön. Pojkarna lyckades emellertid håsta sig av hästen, innan denna sprang ut i vattnet. Den i sjön utsprungna hästen var ingen annan än värken som bar skapnad av en häst.

I sämings- och skördetider.

Sämingsböterna på Våren äro sedan gammalt grundade på veckoräkningen. Det veckotal påbörjades den 6 april med trettonde veckan och går sedan med ett till intet. I tolfte och elfte veckan plögades

potatisen med i Månade och ätande /
 såddes korn och havre, i sjunde sättes
 potatisen efter ärder? Dock var det ej
 alltid säkert, att detta var den behag-
 ligaste sättnings tiden. Det berättas näm-
 ligen om en gumma som sätte potatis
 i "intna" veckan och ändå fick bättre
 skörd än grannarna, som verkställt sät-
 ningen i behaglig tid.

Sten ny och medan hade stor betydelse vid sättnings tiden. Linet skulle
 sås i första apriln. Kom detta först
 i månaden var det bäst att banta med
 sådden till den 1 maj Charlotta - eller
 karolina dagen. Man fick aldrig så lin
 på en dag med mans namn, ty de blev
 kort och magert.

Blomsterfrön och sticklingar till länk-
 växter bör alltid sås och sättas på nytt,
 när blomningen då blir rikligare.

När det mätas på jorden, är det behagligt
 tid att så.

Kornet bör sås när ("tyonet") släng busken blommar.

Man ska damma ned gräs och "plussa" ned korn.

Bönor ska sås på Pedalagen (den 27 maj.)

Man hade också många säu, på vilka man kunde förutsäga den blivande skörden. Alltså hettes det om björklövet spricka ut i tiende veckan, blev det en dåligt år.

Gat göken på bar kvist, har man en tväkt år än vänta. Detta kan också betyda att många "väkta" barn ska bli födda det året. När göken om våren går "ku ku ku" i stället för "ku ku" har man krig och dåliga skördar än vänta under lika många år som detta rop upprepas i följd.

Om det snöar i april, blev det en god

om det är solkensväder på Vårisdag har man en god år än vänta.

Blåser det julfatten blev det en god fruktår.

11

För än i tid så redas på vilket sådes
slag som det kommande året skulle
giva bästa skörden och därefter kumma
fatta sig vid värsgöden. brukade man
julaften tuga körvar av tre olika sådes
slag man och gå till slättet med dessa
Vår bräde man hästarna ana tre kör-
varna samtidigt. På det sådeslag som
hästarna då först luktade på, blev det
den bästa skörden.

Ett annat sätt än så redas vilket gröda
som skulle bliva best var än vid mältiden
på julaften. Kvärlämna bitet av varje fält
på sin taurik. När mältiden på var slut
gick man ut. Om en liten stund gick
man till en sådes lass lasset av fätor
hemma sig till mötes. Efter lassets stor-
lek och beskaffenhet kunde man sedan
bedömma hurudan skörden skulle bli.
För än detta skulle slå in hade man
inte till än säga något från det man
satt sig till bords och till fuldags-
morgonen.

Om man nu har en god fruktä.
heter det att när man plockar ned äppel
och päron, skall man alltid lämna
några frukter kvar som "höri" ty annars
sker skörden dålig näste år.

Gätor.

1. Vad är det, som är rikt på hösten
och fattigt på våren.

(lösning är korna när skörden är in)

2. Lina Trine låg på hylla, Lina Trine
Trine ner. Ingen man i detta land
Lina Trine laga ken.

(lösning ägget.)

3. Vad gör tuppen, då han står på en ben.

(lösning tuffar upp det en)

4. Det susar och brusar mellan Flukorn
lär, i ty tre böja bennen och står, och
det goda böja komma i hälet.

(lösning då man håller till smör)

5. Har fyra ben men mager ej; har
~~huvad men huvud~~
rygg men huvud nej. (lösning stolen.)
6. okokt kött, okokt skin, desto mer man
berka desto mer går det in.
(lösning då man taga på stötlarne.)
7. Har flera tänder än en tejan men kan
varken tugga eller äta.
(lösning sägen.)
8. Vad är det som går omkring och gör ägg.
(lösning slipsstenen.)
9. Håloten inne och hålsten ute men
 finns i varje hus. (lösning förnstet.)
10. Låtet hus fullt med mat, har tunner
vägga men inget tak.
(lösning ägget.)
11. Tag upp låren, ska man håren i låt
betenisse gå in.
(lösning är vävstolen. då man trökar
med pennan och rull in väven med skutten)
12. huggar och huggar men aldrig blir måga
spån.
(lösning klinken vid dörrer.)

- 13 Det gick med sju sorger och en gråt.
- 14 Vänj ej tusen i skinfäsen.
- 15 Det smakar ändå här, så pigan när hon
kysste Luppen.
- 16 Herra och hundra stänger inte dörr
efter sig.
- 17 Lek som lägger sig som ett svin
den står upp som en karl.
- 18 Lek skönan som väntar för kättiga
kommer i hökrumpan innan kvällen.
- 19 Ung dammen gasar så bäringen när
hon slog huvudet i spisen.
- 20 Det flyger inga stekta sparvar i husen.
- 21 Där är knuten så skomakaren när toppen
satt på bekträden.
- 22 Det var nummer en så fan när han kastar
länsmän över gårdesgården.
- 23 Där är mitt, och mitt har du inte med
om du gör.
- 24 Där går det indan så den som
höjde i ögon.

Ordstav.

- 25 I dag röd, i morgon död, och i över-
-morn på härran.
- 26 Där går hjulen, så den som gick för
ädelst.
- 27 Där finns fler brokiga hundar än prästers.
- 28 Lat man skau har mager käl.
- 29 Men skau inte gå över åh efter vatten.
- 30 Deth som är före när han rinner, ths efter
när han vännar.
- 31 Den spiken drog, så smickar när den
stoppas här i lunnan.
- 32 Den som har närmast byskan kommer
vint dit.
- 33 Vad skau man taga bröd i ökenen.
- 34 Vem vill vara en hund för en ben skule.
- 35 Huden är närmare kroppen än skjotan.
- 36 Herre-gunnst och april-väder äge inte långt bestånd.
- 37 Han sparar på styvren och glöser med dalen.
- 38 Eller ser så puttnakaren när han lög
i ungven och roo.
- 39 När glädjen står i taket, är sorgen i förstugan.

Grötrimm

17

17

Gröten är kökt i en gruta och inte i en vasa
den som inte vill vara få gå härifrån.

I Blekinge steniga backar, äter man
gröt så vittan backar.

Gröten är vit därför steker ja lit.

Får du i tacket så ta ja i fatet.

Den gröten är kökt i en gruta och inte i en
tunna, man måste är sken jag skaffe mig
en gammal.

Jag sitter hos en väst och äter gröt
Jag sitter hos en då och äter ena.

Gröten är kökt i en gruta och inte i en
par byxor, gud välsigna morsans byxor.

Gröten är kökt i en gruta och inte i en
tunna, skär man inte den blir det två
baljor.

En drabskatt:

I en liten stuga uppe i Rödleby
 skogsbygd bar en dag för något femtiotal
 år sedan en medelålders man och hustru.
 Vi kunna kalla mannen Ola, just som
 Ola reser sig för att gå ut inträder en
 välklädd herre i stugan och frågar, om
 Ola vill följa honom ned på mossen, ty
 han hade något märkvärdigt att visa Ola.
 Vexsam traskar Ola efter mannen, som
 snart vänt sina steg mot mossen.
 Vägvisaren stannade snitt ute på mossen
 just vid korsningen mellan två diken.
 Då Ola kom fram packade herren ned i
 likeskorsningen och Ola fick anledning att
 gnugga sig i ögonen flera gånger för
 att se om han var vaken. Jo, mycket
 riktigt, det var han. I diket stod en
 stor kopparkittel, fylld till bräddan med
 guld - och silversaker. Fågar. Ske dar,
 knappar, mynt m. m. m. m.
 Den okända herren meddelade Ola, att han
 här kunde bli ägare till allt det vackra

och Vårdefulla. Han hade endast att gräva
några spadtag djupt, då skulle han finna
ut, som han nu såg. Ola tock de.

Herren meddelade då, att han själv
var skaken, som fört tillståelse att råda
i förbindelse med någon människa, för
att uppdaga skatten och pålunda bli
löst från sin förbannelse. Om Ola inte
kyagnade tillföruet, så skulle det
dröja tiotusen år till nästa försök
fuk göras av skaken. Misslyckades även
detta, så skulle skaken för hundra tusen
år vara bunden vid skatten o.s.v. Herren
(skaken) bad därför Ola få bevakande.

Men Ola var en feg starkare. Han
vägrade inte. Herren förvandlades då
till en ruf skake, som med några
känliga krumkröfter slingrade sig ned
över skatten och försvann med denna.
Ola gick hem lika lättig som
förr. Det var ej utan att han
angrade sig något.

Trollen.

Bland de mystiska läsen, som funnos i våra skogar och berg under forna dagar, voro även trollen. Enligt våra fädernas åskådning, dotplantad till våra dagar i folksägner, voro dessa så att säga en mesantling mellan jättarna och insasinnade människor, såsom trouppackor och dylika indiocker. Jättarna hade bestämda boplatser i vissa berg eller dylikt t. ex. jätten i Fukeberg, Snoppsberg och andra. Varifrån de ledde sina operationer emot människorna, vanligen bestående i bortrövande av kreatur. Trouppackorna voro sådarna människor, som skaffat sig makt att göra lite vad som helst genom någon sorts släktskap med trollen eller med den ande själv. Trollen derimot ansågos vara sådarna parodie, som inte hade någon bestämd boplatz utan visade sig litet vad som helst. Visserligen uppgaf man stundom vissa berg, såsom hemvist för trollen, men man kunde aldrig vara säker

på att de just där voro bofesta. De utövade
alltid sitt onda spel emot mänskligheten
genom en mångfald olika ingångningar.
Som någon ensam vandrade på övriga inåt
skogen, så var alltid hoven framme vid
något berg för att bortgå ens lingen.

På sådanna ställen kunde man redan
höra den bergtagares klagen inne från bergst.
I Pumpetorp i Rödaby socken finnes
en sådan plats, kallad Tinkelbacke där en
gumma som skulle till Rödaby för att
gå i köket, blivit bergtagen.

I Svengöl, även detta i Rödaby socken.
Lär också finnes ett berg, där en ung flicka
en gång blivit bergtagen. Där kan man
i bland få höra susen och snyftningar
inifrån berget, härleda från den böjande
slutben.

Man de små människobarnen blivit
bliva döpta har hollen ett särskilt starkt
begär efter dem. De hava då lättare att
få dem i sin makt. Vanligen rövar de då
bort människobarnet från lindan och lägga

slit en trollunge i stället. En sådan
 kallas för en bortbyting. Om modern märker
 att hon fått en sådan där bortbyting i
 stället för sitt eget barn, försöker hon
 naturligtvis på att vinna att så troligen
 sitt eget barn. Om huru detta skall
 berättas följande. Det var en gång en
 ung moder, som fått ett missbildat
 barn. Hon hade bestämt för sig att det
 var en bortbyting. Älskade han dock
 inte kunnat hon skryta på sitt barn till
 råta igen, utan han gick och köpte
 en klok gumma i trakten. Denna rådde
 den förvirrade modern till att gå hem
 och sitta i bakugnen. När den redan
 blivit riktigt kall, skulle hon ta bort by-
 tingen och sätta den på brödspadan,
 och så sätta in den i ugnen. Hon
 gick hem och gjorde som den kloka hade
 sagt, men när hon hunnit så långt,
 att hon hade barnet på brödspadan, ryckte
 dörren plötsligt upp och en trollkärning kom
 in med det rätta barnet och ryckte till
 sig bortbytingen under det hon sade:

Så illa hade jag ändå inte tänkt
göra med ditt barn, varefter hon för
svann ut genom dörren. Modern
blev naturligtvis mycket glad och
oroades från den dagen aldrig mera
av hollen.

För att skydda barnen från att bli
fortbytta brukade man för alltid lägga
vitlök, en psalmbokstblad eller våerstäl,
d. v. s. stäl, fram av både blivit slaget
från en yxa eller dylikt. i kinden.

Så länge detta fanns hade hollen
ingen makt med barnet.

Men modern måste ofta gå för hollen,
innan hon hunnit bli kycklager. För
den skur bar även hon alltid vitlök
eller stäl på sig. Man måste även
iakttaga en del försiktighetsåtgärder
gentemot barnsängskvinnan, för att

hennes skydda henne mot hollens makt.

Utöver fick man ej kasta ut barntoast,
kärmed man spättat henne eller barnet.
Under bar himmel. Likaså måste man
vara noggrann med att se till att som avge

Hän modern efter nedkomsten. Detta
skulle sedan kännas i en vänsterträsko.
Iakttog man ej detta mycket nog, gick
hon aldrig säker för hollen.

Skulle man möjligen ändå bli
förföljd av hollen, var det säkrast att
taga några eldbränder och kasta efter
dem när de äro i dörren. Sen är
hollens makt över en fullkomligt buren.